

83) heeft als enige een afgebakend, niet actueel onderwerp, namelijk de tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland opererende inlichtingengroep 'Albrecht'. Deze succesvolle groep sluisde vanaf 1943 veel militaire informatie door naar de geallieerden. De auteur ziet in de flexibele, niet-hiërarchische organisatie een belangrijke reden voor haar succes.

Het laatste artikel is van A. B. Hoogenboom, 'Particulier gewroet en ongekanaliseerde waakzaamheidsdrang' (105-129). Het behandelt de particuliere inlichtingendiensten sinds de Tweede Wereldoorlog. De auteur wil meer aandacht binnen de inlichtingstudies voor deze particuliere inlichtingendiensten. Een staatsmonopolie op dit terrein heeft in Nederland immers nooit bestaan en het aantal particuliere diensten is de laatste jaren toegenomen. Veel bedrijven houden niet alleen hun werknemers en bezoekers in de gaten, maar ook actiegroepen die kritiek kunnen leveren. Verder zijn er particuliere inlichtingendiensten die voor meerdere bedrijven werken. Voor bedrijven geldt dat informatie de nieuwe vorm van kapitaal is. Bedrijfs-spionage is een serieuze zaak: het kwijtraken of stelen van informatie kan enorme gevolgen hebben. Hoogenboom pretendeert slechts een inventariserend artikel te hebben geschreven, want er zijn nog veel kennisleemten op dit gebied.

Wetenschappelijk onderzoek naar veiligheids- en inlichtingendiensten is toe te juichen. Het is echter van groot belang dat de bronnen bekend zijn en toegankelijk. Voor een belangrijk deel schiet de bundel hierin tekort.

Mark van Deursen

B. de Graaff, *Dood van een dubbelspion. De laatste dagen van Christiaan Lindemans* (Den Haag: Sdu uitgeverij, 1997, 152 blz., f29,90, ISBN 90 12 08388 5).

Een van de grootste mysteries uit de Tweede Wereldoorlog is de rol die Christiaan 'King Kong' Lindemans in het mislukken van de slag om Arnhem heeft gespeeld. Tijdens de oorlog zat Lindemans in het verzet. Toen de broer en vrouw van King Kong (zo genoemd vanwege zijn lengte en schommelende gang) door de Duitsers werden opgepakt, kregen ze geen verzets-hulp. Uit frustratie over zoveel vaderlandse onwil stapte Lindemans naar de Sicherheitsdienst. In ruil voor contraspionage kwamen zijn broer en vrouw vrij.

In de chaotische septembermaand van 1944 kreeg Lindemans in zijn rol van verzetsheld makkelijk toegang tot het hoofdkwartier van prins Bernhard. Het is niet duidelijk hoe veel hij hier ontdekte over de aanstaande luchtlandingen bij Arnhem. Feit is dat Lindemans op 15 september 1944, dus voor de luchtlandingen, is gesignaleerd bij de Duitse spionagedienst. Het is ook niet duidelijk of hij toen de plannen voor de luchtlandingen heeft verraden, of dat de Duitsers een conclusie konden trekken op basis van meerdere spionageberichten. Feit is dat Lindemans op een gegeven moment werd verdacht van spionage door het hoofdkwartier van prins Bernhard.

Helaas laat De Graaff hier een steek vallen en verzuimt hij zich af te vragen waarom Lindemans, ondanks de verdenkingen, een kolonelstenuë en bijbehorende bewegingsvrijheid kreeg. Lindemans werd pas gearresteerd nadat een collega-spion hem verraadde aan de geallieerden. Onder verdachte omstandigheden overleed King Kong in het ziekenhuis van de Scheveningse gevangenis. Was het moord of zelfmoord?

Op dit moment begon de 'prinselijke cover-up', zoals De Graaff het uitdrukt. Het hoofdkwartier had Lindemans immers slecht 'gescreend', wat de prins kon beschadigen. Na de Tweede Wereldoorlog beweerden de parlementaire enquêtecommissie én Loe de Jong dat Lindemans 'Arnhem' niet had verraden (wat het hoofdkwartier vrijpleitte van nalatigheid). Tussen De

Graaffs regels kan men echter lezen dat De Jong zijn woorden terugneemt, waardoor het lijkt alsof er toch iets niet in de haak was. Vanwege de aanhoudende geruchten over moord werd in 1986 Lindemans' lijk opgegraven. Men trof arsenicum aan.

Onlangs doken een afscheidsbrief en een medisch dossier op, waarmee volgens De Graaff de kwestie-Lindemans opgelost kan worden. Lindemans en een bevriende verpleegster zouden volgens deze twee documenten samen arsenicum geslikt hebben. De verpleegster overleefde het drama, omdat haar maag op tijd werd leeggepompt. Voor King Kong was men te laat, daar er volgens de behandelend arts maar één pomp voorhanden was. Volgens De Graaff dus een geslaagde zelfmoord.

Er rammelt echter nogal wat aan deze conclusie en De Graaffs opmerking dat de kwestie King Kong nu is opgelost, lijkt wat voorbarig. De Graaff vergeet dat veel mensen baat hadden bij een overleden Lindemans, niet in de laatste plaats de machtige klik rondom prins Bernhard. Hij vraagt zich niet af of er inderdaad maar één pomp was, of dat men Lindemans misschien bewust heeft laten overlijden, als onderdeel van de *cover-up*. Daarnaast meldt De Graaff dat de verpleegster slechts één keer is verhoord, maar dat ze te emotioneel bleek om een zinnig woord uit te brengen. Hij vraagt zich niet af waarom ze later niet opnieuw is verhoord, en of ze misschien haar mond moest houden.

In de afscheidsbrief ontkent Lindemans zijn verraad van 'Arnhem'. De Graaff concludeert dat het logisch is dat Lindemans zichzelf vrij wilde pleiten. Hiermee spreekt De Graaff zichzelf tegen; hij voerde de documenten op om een nieuw licht op de zaak te laten schijnen. Ze waren zelfs de aanleiding voor het schrijven van dit boekje, maar nu blijken ze waardeloos.

Met *Dood van een dubbelspion* is het dossier-Lindemans voor een kritische lezer helemaal niet gesloten. De Graaffs informatie biedt genoeg aanknopingspunten om op zijn minst de schijn van moord te versterken in plaats van te verzwakken. Het is jammer dat De Graaff zich niet wat kritischer opstelt ten aanzien van zijn eigen informatie en te voorbarig concludeert dat het om zelfmoord gaat. Dit boekje sluit de zaak-Lindemans niet af, maar biedt juist mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

Marko Cortel

J. Dankers, J. van der Linden, *Van regenten en patiënten. De geschiedenis van de Willem Arntsz-stichting. Huis en Hoeve, Van der Hoevenkliniek en Dennendal* (Amsterdam, Meppel: Boom, 1996, 408 blz., ISBN 90 5352 274 3).

Vlak voor zijn dood in 1458 besprak Willem Arntsz, een vooraanstaand burger uit de stad Utrecht, de stichting van een gasthuis voor 'dulle luden' met de broeders van de Sint-Barbara- en Sint-Bartholomeusgasthuizen. Drie jaar later werd deze laatste wens van Willem Arntsz vervuld, want op 26 januari 1461 hechtte het bestuur van de stad Utrecht het grootzegel van de stad aan de fundatiebrief van de Willem Arntsz-stichting. Ruim vijf eeuwen later, op 31 december 1990, beëindigde de stichting haar uitvoerende taken met betrekking tot de geestelijke gezondheidszorg. Haar werkzaamheden werden voortgezet door drie stichtingen: de Psychiatrie Willem Arntsz, de Van der Hóeven-kliniek (forensische psychiatrie) en Dennendal (verstandelijk gehandicapten).

Deze reorganisatie heeft nogal wat voeten in de aarde gehad en daarom voelde het bestuur de behoefte om de recente geschiedenis van de Willem Arntsz-stichting te laten beschrijven. De opdracht werd aan het Onderzoeksinstituut voor geschiedenis en cultuur van de Universiteit Utrecht gegeven. Het onderzoek naar de geschiedenis van de Willem Arntsz-stichting bleek goed te passen in het onderzoekprogramma 'Culturele systemen en cultuurparticipatie', aldus